

ABDULLAH TUKAY'IN GİZLENMİŞ İKİ ŞİİRİ*

FERİT ŞEKÜROV**

Abdullah Tukay'ın bilinmeyen eserleri, şu son zamanlarda ortaya çıkıp okuyucuya ulaşmaya başlamıştır. Bunların bir kısmı, Tukay'a atfedilen şiir ve makaleler, şairin yazdığı süreli yayınların, dergi ve gazetelerin sayfalarının metin araştırması bu listeyi daha da genişletecektir. İkinci kısmı ise sansürün izin vermediği mirastır. Bununla, eserlerin siyasî ve ideolojik sebeplerden ötürü okuyucudan gizlenmiş kısımları kastedilmektedir. Bu durumdan çok çekmiş olan Raşat Bey¹, Tukay külliyyatındaki bazı yerleri muhtasar hâlde ve parantez içinde noktalarla belirtmeye çalıştı. İsteyen kimse, kısaltılmış mısraları kaynağından bulup okuyabilirdi. Ama bir eser tamamen çizilip atılırsa ne yapmalı?

Biz okuyucuların dikkatine böyle iki şiiri takdim ediyoruz. İkisi de Türkiye ile bağlantılıdır.

1911 yılı sonbaharında, Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın müttefiki

* Bu makalenin yazarı, genç Tatar araştırmacı Ferit Şekürov ile, A.Tukay'ın 110. doğum yılı dolayısıyla, Tataristan Bilimler Akademisi tarafından 22-24 Mayıs 1996 tarihleri arasında düzenlenen milletler arası konferansta tanışmıştık. Kendisi, sohbetimiz esnasında, merhum şairin bilinmeyen ve bilhassa Sovyet devrinde bildirilmeyen iki şiiri olduğundan ve bunları sekiz yıl önce bulmuş olmasına rağmen çeşitli sebeplerden ötürü Kazan'da yayımlama imkânına kavuşamadığından söz etmişti. Her iki şiir de Türkiye ile doğrudan ilgiliydi. Bildiğimiz kadarıyla Sovyet devri boyunca, şairin yine ülkemizi konu edinen "Kitmiy-biz" (Gitmiyoruz) adlı meşhur şiiri Türkiye aleyhtarı propaganda için kullanılmıştı ve bu şiirin maksadının çarpıtılması neticesinde, Tukay'ın Türkiye'ye bakışının kötü olduğu anlatılagelmişti. İşte bu sebeple, F.Şekürov'un söz ettiği bu iki şiirin, Türkiye bilim camiası için çok mühim olacağını ve mutlaka yayımlanması gerektiğini söyleyerek kendisiyle irtibat kurduk. Seyahat dönüşü F.Şekürov'un 10.06.1996 tarihli mektubunu aldık; bu iki mühim şiirin, ilk neşrinden Arap harfli transliterasyonu ve Kiril harfli transkripsiyonunu göndermişti. Bu yazıda, şiirlerin yanı sıra bulunan yazarn yorumları, Türkiye Türkçesine aynen aktarılmış ve Tukay'ın şiirlerinin Türkiye Türkçesi karşılıkları tarafımızdan ilâve edilmiştir. (Mustafa Öner)

** Ferit Nail oğlu Şekürov, 1962 yılında doğmuştur; 1985 yılında Kazan Üniversitesi tarih bölümünü tamamlayarak 1985-1991 yılları arasında üniversitede "aspirantura"da okumuş ve meşhur tarihçi âlim Mirkasım Gosmanov'un asistanı olarak çalışmıştır. Yazar, XX. asır başı Tatar edebiyatı, tarihî ve düşünce akımları ile devrin Tatar matbuatını araştırmaktadır. 1992 yılından beri Çallı şehrinde yaşayan F.Şekürov, burada Pedagoji Enstitüsünde Tatar tarihi dersleri vermektedir.

1 Reşat Gaynanov (1925-1990) meşhur ansiklopedist âlim, Tukay külliyyatlarının hazırlayıcısı.

olan İtalya, Türkiye'nin Kuzey Afrika'daki topraklarına hücum eder. Araplar ve Türk askerleri büyük bir direniş gösterirler. Tukay, bu hadiseler dolayısıyla "Temsil / İtalya - Türkiye Savaşı Mönasebetiyle" isimli şiirini yazar². Henüz bu savaş bitmeden, Balkan ittifakı devletleri (Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan) Türkiye'ye karşı savaş açarlar. Türkiye yenilir ve Avrupa'daki hemen hemen bütün topraklarını kaybeder. Tukay, savaşın en kızıştığı zamanda, tekrar "Temsil"ini ve "Balkan Köyleri"ni yazmıştır. Fakat bu "Temsil" şairin kitaplarına, külliyatlarına dahil edilmez. Rusya'nın mahkûm Müslüman milletlerine ruhî bir dayanak olagelen Türkiye'nin etrafındaki hadiseler, millî hayatımızın merkezindedir. Bunların edebiyattaki akisleri hakkında Mõhemmet Mehdiyev yazmıştı ve "Temsil" şiirini de değerlendirmişti³. Ancak tam metin hiç yayımlanmadan kaldı.

Temsil

<i>Ehli Balkan kéçkéne bér ét idé,</i>	Ehli-i Balkan küçücük bir it idi,
<i>Törkiye kükde oçar bõrkét idé.</i>	Türkiye gökte uçar kartal idi.
<i>Her zaman tordı bu kõnçé ét örép,</i>	Her zaman durdu bu kıskanç it uluyup,
<i>Kükde oçkan saltanat koşni kürép.</i>	Gökte uçan saltanat kuşu görüp.
<i>Ördé, ördé koşni itken kük harap,</i>	Uludu, uludu kuşu etmiş gibi harap,
<i>Tordı pıçrak avızı küklerge karap,</i>	Durdu pis ağız göklere bakıp.
<i>Hör ve şad yaktı fezada koş oça,</i>	Hür ve şad, aydınlık fezada kuş uçar,
<i>Koyrıgın bolgap cılıy ét, eç poşa.</i>	Kuyruğunu sallayıp ağılar it, can sıkarak.
<i>Ét ulıy meş'um ve tırmıy üz itén,</i>	İt ulur meş'um ve tırnaklar kendi yüzünü,
<i>Bedbaht, çeynerge hezér üz itén.</i>	Bedbaht, çiğnemeye hazır kendi etini.
<i>Oşbu kürénéş başkalanmıy küp zaman,</i>	İşbu görünüş değışmez çok zaman,
<i>Törkiye helé güzel, étnéñ yaman</i>	Türkiye hali güzel, itin ise yaman.
<i>Oçdı bõrkét kiñ havada hör ve şad.</i>	Uçtu kartal geniş havada hür ve şad.
<i>Kegbe şad, millet ve şad sołtan Reşad...</i>	Ka'be şad, millet de ve şad Sultan Reşad...

2 bk. Gabdulla Tukay, *Eserler*, 5 tomda, 2. tom, s. 193.

3 M.S. Mehdiyev, *Ununçı yıllar Tatar edebiyatında halıkara hellermiñ çağılışı*: M.S. Mehdiyev, *Edebiyat Hem Çınbarlık*, Kazan 1987, s.197-232.

2

*Elle kém atkan tiren bér yaradan,
Bilgélé bér sayyad-ı melgunaneden,
Koş töşe cirge (bu meglum yazmıy uk)
Kerle étméñ, könçe étnéñ avızın uk.
Şunda da kurka höcümge ét sefil,
Çitden eytkenné köte: "Öss" yeki "pil"
Çönki şanlı koş çokıp asla küzén,
Hiç bérev eytmes di ul "yaklav" süzén.*

3

*"Pil" didé kémdér, ciberdé östérep,
Sugışa ma'emay, koyrigin sélkép, órep.*

4

*Oşbunı "izgé", kirek bér kan" diler,
Sugışa İncil bélen Kor'en diler.
Aldıy almaslar halıknı yuk bélen,
Monda hezretler sugışmıy pop bélen!*

2

Her kimin ise açtığı derin bir yaradan,
Belli ki bir mel'un avcıdan,
Kuş düşer yere (bu malûm artık, yazmadan da)
Bücür itin, kıskanç itin tam ağzına
Yine de korkar hücum it sefil,
Uzaktan söyleneni bekler: Atıl veya pil*
Çünkü şanlı kuş oyuyverse gözünü,
Hiç kimse demezdi o "müdafaa" sözünü.

3

*Pil dedi birisi, gönderdi saldırtıp,
Savaşır kuçu kuçu, kuyruğunu silkip, uluyup.*

4

Buna "mukaddes, gerekli bir kan" diyorlar,
Savaşıyor İncil ile Kur'an diyorlar.
Aldatamazlar halkı yok ile,
Burada hazretler savaşmıyor papaz ile!

G.T. (Vakit, nr.1067, 7 Noyabr 1912)

Gizlenmiş şiirlerin ikincisi, Tukay'ın en son eserlerinden olan *Enver Beg*'dir. Bu, *Yalt-Yolt* dergisinin 28 Ocak 1913 tarihli 50. sayısında "Şürelî" imzası ile basılmıştır.

Enver Paşa 1908 yılındaki ihtilâlden sonra Türkiye'de iktidara gelen Genç Türklerin liderlerindendir. Dünya Savaşı yıllarında idareyi kendi eline alan "üç paşa" hükümetinin başıdır. 1918 yılında Türkiye'den kaçır, Orta Asya'da Basmacılar Hareketinin teşkilatlanmasına katılır. 1922'de Kızıl Ordu birlikleriyle girilen çarpışmada öldürülür. Yergi ile övgü arasında duran Enver Beg'e Tukay'dan daha afacan, keskin ve ustaca bir hediye veren olmuş mudur ki? Büyük şairimizin en sonuncu satirik şiiri okuyucuya ulaşmadan kalmıştır.

* Rusça "pil" köpekleri insanın üzerine saldırtmak için kullanılan bir sözdür. (M.Öner)

Enver Beg

(Kéçkéne Yadkar)	(Küçük Yedigâr)
Elle kém Enver?	Ya kim bu Enver?
Elle cén Enver?	Ya cin mi Enver?
Elle feréşte?	Ya ferişte?
Elle peygamber?	Ya peygamber?
Elle méñ canı,	Bin mi canı,
Tavmı vöcdanı?	Dağ mı vicdanı?
Dönyadan gali	Dünyadan yüce
Fikré izgani.	Fikri, iz'anı.
Küñlémde bulgan	Gönlümde var
Añar hösn-é zann	Ona hüsn-i zann
İndé hiç şikséz	Şimdi hiç şüphesiz
Çiklerden uzgan.	Haddinden aşan.
Tagı bér Gaysa	Yine bir İsa
Darga asılsa	Dar ağacına asılsa
"Refig" iter töslé	Ref' eder gibi
Enver Beg bulsa.	Enver Bey olsa.
Tabınmıy potka,	Tapınmadığından puta,
İbrahim utka,	İbrahim ateşe,
Atilgan minçe*	Atilmiş bence
Enver Beg yukka.	Enver Bey boşuna.
"Ohıd" doşmanı	"Uhud" düşmanı
Resullanı	Resullah'ı
Taş bérlen ordı,	Taş ile vurdu,
Akdı téş kanı.	Aktı dış kanı.
Şunda peygamber	Şurada peygamber

* Yazar, taranskripsiyonunda bu kelimeyi *meynçe* okumuş ve "balçıkta yapılmış top (Türkiye'de)" şeklinde bir not da yazmıştır; fakat biz Türkçede böyle bir kelime tespit edemediğimiz için bu imlâyı, en azından şimdilik *minçe* "bence" okuyoruz. Aslında Tatarcada *min* zamirinin eşitlik şekli için, genitifle beraber *minémçe* imlâsı beklenirdi; ancak Türkiye Türkçesi tesirlerinin hep görülegeldiği Tukay'ın dili için *bence* > *minçe* anolojisini de muhtemel buluyoruz. (M.Öner)

*Yanında Enver
Bulsa şadlanmas
İdi münkirler.
Şikséz Bedérde
Şadlık herbénde
Enver Beg ruhu
Bulgandır béрге.
Enver şundiy nam
Ul canlı İslam,
"Gosmanlı" tügél,
Ul üzé "Gosman".*

Yanında Enver
Olsa sevinmez
İdi münkirler.
Şüphesiz Bedir'de
Sevinç harbinde
Enver Bey ruhu
Olmuştur beraber.
Enver öyle bir namı
O canlı İslam,
"Osmanlı" değil
O kendisi "Osman".